

Saroglou, V. (2011). **Belgium** [in Greek]. In P. Vassileiadis (Ed.), *Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια* [Great Orthodox Christian Encyclopedia] (Vol.. 4, pp. 96-98). Athens: Strategikes Ekdoseis.

Βέλγιο. Το Βασίλειο του Βελγίου, χώρα μικρή σε έκταση αλλά πυκνοκατοικημένη (έκταση ενός τρίτου της ελληνικής επικράτειας αλλά με ισάριθμο περίπου πληθυσμό), παρουσιάζει ιδιαίτερα ιστορικά, θρησκευτικά, πολιτιστικά και κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά που βοηθούν στην κατανόηση της ορθόδοξης παρουσίας στη χώρα αυτή από τα τέλη του 19^{ου} αιώνας μέχρι και σήμερα.

Θρησκευτική κατάσταση και άνοιγμα στην Ορθοδοξία. Κράτος που ανεξαρτοποιήθηκε σχεδόν ταυτόχρονα με την Ελλάδα (1830), το Βέλγιο χαρακτηρίζεται κυρίως από μια περίπλοκη αλλά διαρκή συμβίωση βασικά δύο διαφορετικών γλωσσικά και πολιτιστικά κοινοτήτων, Φλαμανδών και γαλλόφωνων. Σ'αυτούς προστίθεται αργότερα η γερμανόφωνη κοινότητα και, πιο πρόσφατα, πολλές μικρές εθνικές κοινότητες προερχόμενες από διάφορα μεταναστευτικά ρεύματα, με πολυπληθέστερη σήμερα τη μουσουλμανική κοινότητα, βορειο-αφρικανικής και τουρκικής προέλευσης. Η σχετικά αδύναμη ή κομματιασμένη εθνική ταυτότητα, σε συνδυασμό με την κομβική, γεωγραφικά, θέση της μικρής αυτής χώρας μεξύ ισχυρών κρατών της βορειοδυτικής Ευρώπης, εξηγεί γιατί το Βέλγιο είναι μια χώρα ιδιαίτερα ανοιχτή και φιλόξενη διαφόρων εθνικοτήτων, πολιτισμών και θρησκειών, όπου η διακριτικότητα και ο καλώς εννοούμενος συμβιβασμός κυριαρχούν στη δημόσια και κοινωνική ζωή του τόπου. Τα ίδια χαρακτηριστικά εξηγούν επίσης το ρόλο της χώρας ως έδρας διεθνών οργανισμών, όπως το NATO και η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο θρησκευτικό επίπεδο, το Βέλγιο είναι ιστορικά επηρεασμένο από την παράδοση και πνευματικότητα της Καθολικής Εκκλησίας. Η παράδοση αυτή περιλάμβανε έμφαση στον οργανωμένο μοναχισμό (βλέπε τα φημισμένα βελγικά αββαεία και σημαντικές μορφές μυστικών Καθολικών αγίων), πράγμα που ίσως εξηγεί το ενδιαφέρον πολλών Βέλγων Καθολικών, μεταπολεμικά, για την Ορθόδοξη πνευματικότητα, εκκλησιολογία και λειτουργική ή για νέες, λεγόμενες χαρισματικές και κοινοτικές, εκφράσεις της Καθολικής πνευματικότητας. Συμπτωματικό αυτού του ενδιαφέροντος είναι το γεγονός ότι η μονή των βενεδικτίνων μοναχών του Chevetogne από την ίδρυσή της (1925) μέχρι και σήμερα έχει ως μία βασική αποστολή την γνωριμία, μελέτη, και ενίσχυση της

Ανατολικής Εκκλησίας, και ιδιαίτερα της Ρωσικής Ορθοδοξίας, καθώς και την εν μέρει εφαρμογή του ανατολικού, κυρίως σλαβονικού, λειτουργικού. Επίσης, τα δύο Καθολικά Πανεπιστήμια της Λουβαίν (γαλλόφωνο στη Louvain-la-Neuve και φλαμανδόφωνο στη Leuven) έχουν τιμήσει με διδακτορικό τιμητικό τίτλο δύο ορθόδοξες προσωπικότητες, αντίστοιχα, τον Olivier Clement (1989) και τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο (1996). Τέλος, στις Βρυξέλλες εδρεύει η Διεθνής Ακαδημία Θρησκευτικών Επιστημών, ιδρυθείσα το 1965 από Βέλγους δομινικανούς θεολόγους, με σκοπό την καλλιέργεια του οικουμενικού διαλόγου. Περιλαμβάνει ως μέλη της εξέχοντες θεολόγους από τον καθολικό, ορθόδοξο και προτεσταντικό χώρο. Πρόεδροι της Ακαδημίας υπήρξαν στο παρελθόν ο καθηγητής Νίκος Νησιώτης και ο τότε Μητροπολίτης Ελβετίας Δαμασκηνός Παπανδρέου.

Παράλληλα, οι επιδράσεις αφενός προοδευτικών Προτεσταντικών ιδεών (γεινίαση με Ολλανδία και Γερμανία) και αφετέρου ενός ισχυρού αντιθρησκευτικού και αντικληρικαλιστικού ρεύματος (γεινίαση με Γαλλία όπου η λεγόμενη *laïcité* είναι σχεδόν κρατική θρησκεία) εξηγούν σε σημαντικό βαθμό δύο κύρια χαρακτηριστικά της σύγχρονης θρησκευτικής κατάστασης στο Βέλγιο. Πρόκειται αφενός για την παρουσία ενός ιδιαίτερα προοδευτικού **Καθολικισμού**: κριτική των θρησκευτικών θεσμών εξουσίας, περιλαμβανομένου του Βατικανού, ανεκτικότητα σε θέματα που παραμερίζουν την παραδοσιακή ηθική, έμφαση στον κοινωνικό χαρακτήρα και την κοινωνική αποστολή του Χριστιανισμού, και γνήσιο ενδιαφέρον για τον οικουμενικό και διαθρησκευτικό διάλογο. Αφετέρου, ένα ισχυρό ρεύμα αποθρησκευοποίησης (*secularization*) τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό βίο μείωσε σημαντικά την επίδραση της Καθολικής Εκκλησίας στη βελγική κοινωνία αλλά και τη θρησκευτική πίστη και πράξη. Μόνο το 43.5% των Βέλγων δηλώνει ότι ανήκει σε μια θρησκεία ή ομολογία (European Social Survey 2008) και μόνο το 30% δηλώνει πίστη σε ένα προσωπικό Θεό με ένα επιπλέον 35.6% να δηλώνει πίστη σε μια ανώτερη δύναμη ή πνεύμα (European Values Survey 1999· αντίστοιχα ποσοστά στην Ελλάδα: 70.6% και 17.6%).

Ωστόσο, χάρη στις ιδιαιτερότητες της βελγικής κοινωνίας στις οποίες έγινε προηγουμένως αναφορά, η χώρα δεν ακολούθησε τη Γαλλία στην συνταγματική υιοθέτηση μιας *laïcité* ουσιαστικά *exclusive* (περιορισμός των θρησκειών στην ιδιωτική σφαίρα). Το Βέλγιο υιοθέτησε μια *neutralité* (ουδετερότητα) ουσιαστικά *inclusive*: το κράτος αναγνωρίζει

και βοηθεί σε ένα βαθμό τις θρησκείες ως συμμετέχουσες στο δημόσιο βίο, αλλά και επεισέρεται σε ένα είδος δημόσιου ελέγχου. Αυτό εξηγεί γιατί, σε σύγκριση με ορισμένες άλλες ευρωπαϊκές χώρες ή τις ΗΠΑ, στο Βέλγιο η Ορθόδοξη Εκκλησία τυγχάνει ευνοϊκής κρατικής μεταχειρίσεως ως μιας από τις επίσημα αναγνωρισμένες θρησκείες (από το 1985). Στα πλαίσια της ισότιμης μεταχείρισης των επίσημα αναγνωρισμένων θρησκείων, αυτό συνεπάγεται πολλά θετικά στοιχεία με κυριότερα τα εξής: (α) συνοχή στο πρόσωπο ενός εκκλησιαστικού ηγέτη («του Μητροπολίτη ή Αρχιεπισκόπου του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ή του αντικαταστάτη του»), (β) μισθοδότηση των Ορθόδοξων κληρικών που υπηρετούν στις επίσημα αναγνωρισμένες ενορίες (όλων των εκκλησιαστικών δικαιωμάτων), (γ) μισθοδότηση των διδασκόντων το προαιρετικό Ορθόδοξο μάθημα των θρησκευτικών στη δημόσια εκπαίδευση, και (δ) πρόσβαση και εκπομπές στα δημόσια τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά μέσα.

Ορθόδοξη παρουσία. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια η Ορθόδοξη παρουσία στο Βέλγιο ξεκίνησε, μεγάλωσε και σταθεροποιήθηκε εδώ και έναν αιώνα και πλέον (για την παρουσία στο Βέλγιο του ενωμένου χριστιανισμού στους πρώτους μ.Χ. αιώνες, βλ. Μαρκεζίνη, 1992). Το 1862 ιδρύεται ένα πρώτο ρωσικό παρεκκλήσιο προς τιμή του Αγίου Νικολάου κοντά στη ρωσική πρεσβεία στις Βρυξέλλες, ενώ το 1900 μια πρώτη ελληνική εκκλησία αφιερωμένη στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου ιδρύεται στην πόλη της Αμβέρσας για τις ανάγκες των Ελλήνων εμπόρων και ναυτικών. Στις Βρυξέλλες, η πρώτη ελληνική ορθόδοξη εκκλησία, αφιερωμένη στους Ταξιάρχες (ο Αρχάγγελος Μιχαήλ είναι προστάτης της πόλεως και στο όνομά του είναι αφιερωμένος ο Καθολικός καθεδρικός ναός), ιδρύεται το 1926 (rue de Stassart). Η εκκλησία αυτή θα αποτελέσει για δεκαετίες τη μόνη ελληνική ενορία της βελγικής πρωτεύουσας. Στη συνέχεια θα ιδρυθούν νέες ενορίες (συχνά με παραχώρηση ή πώληση εκκλησιών από την Καθολική Εκκλησία) και ιδιαίτερα, το 1965, ο καινούριος Μητροπολιτικός ναός των Αρχαγγέλων (avenue de Stalingrad) που πρόσφατα ανακαινίσθηκε. Η ρωσική κοινότητα από την πλευρά της θα ευτυχήσει να δει, στα πλαίσια του ρεύματος της μετα-επαναστικής διασποράς, το κτίσιμο (από το 1936), σε έξοχη τοποθεσία των Βρυξελλών (avenue de Fré), μιας κτηριακά ανεξάρτητης και αρχιτεκτονικά εξαιρετικής εκκλησίας (ρωσικό στυλ του 16^{ου} αιώνας) αφιερωμένης στον Άγιο Ιώβ. Η

εκκλησία αυτή ανήκει στη Ρωσική Εκκλησία της λεγομένης «εκτός συνόρων», σήμερα υπαγομένης στο Πατριαρχείο Μόσχας.

Η αύξηση και επέκταση της Ορθόδοξης παρουσίας στο Βέλγιο γίνεται μεταπολεμικά, κυρίως χάρη στο ευρύ ρεύμα οικονομικής μετανάστευσης Ελλήνων από την Ελλάδα από τη δεκατία του 50 και εντεύθεν. Σε σύνολο περίπου 80.000 ορθοδόξων που ζουν σήμερα στο Βέλγιο, τα δύο τρίτα είναι Έλληνες ή ελληνικής καταγωγής. Η εκκλησιαστική διοίκηση ακολούθησε αυτές τις εξελίξεις: όσον αφορά στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, το Βέλγιο, που εκκλησιαστικά ανήκε αρχικά στην Αρχιεπισκοπή Θυατείρων (η οποία τη δεκαετία του 50 είχε ακόμη δικαιοδοσία σε όλη την Ευρώπη), προσαρτίζεται στη συνέχεια στην αποσπασθείσα Μητρόπολη Γαλλίας, για να καταστεί τελικά το 1969 ανεξάρτητη Μητρόπολη του Οικουμενικού Πατριαρχείου περιλαμβάνοντας επίσης τις Κάτω Χώρες (Ολλανδία) και το Λουξεμβούργο.

Στα μεγάλα ρεύματα της ελληνικής μετανάστευσης και δευτερευόντως της ρωσικής διασποράς πιο πρόσφατα προστίθενται οι εξής πληθυσμοί που κάμουν σήμερα το πλήρωμα των ορθοδόξων πιστών πολύ πιο ετερογενές εθνικά και κοινωνικά: (α) υπάλληλοι των διεθνών οργανισμών και ιδιαίτερα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μόνιμοι ή παροδικοί, προερχόμενοι από διάφορες ευρωπαϊκές χώρες με ορθόδοξη παράδοση, καθώς και πλήθος εργαζομένων σε περιφερειακές σχετικές υπηρεσίες και εταιρείες· (β) φλαμανδόφωνοι και γαλλόφωνοι Βέλγοι που ασπάσθηκαν την Ορθοδοξία και συντελούν τα μέγιστα στην ενσωμάτωση στη βελγική κοινωνία και το βελγικό πολιτισμό, αποτρέποντας έτσι τον κίνδυνο η Ορθοδοξία να παραμείνει μόνο συνεκτικό στοιχείο εθνικών κοινοτήτων εν διασπορά· και (γ) νέοι οικονομικοί και άλλου είδους μετανάστες προερχόμενοι από τις πρώην κομμουνιστικές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Στα πρόσφατα αυτά 50-60 χρόνια η παρουσία της Ορθοδοξίας στο Βέλγιο χαρακτηρίζεται από διακριτικότητα, σταθερότητα, αλλά και πολυσχεδή δραστηριότητα και αποτελεσματικότητα. Η διακριτικότητα (π.χ. έμφαση στην στάση του «έρχου και ίδε» και όχι επιθετική ιεραποστολή· λόγος κηρυκτικός, συνεκτικός, και ποιμαντικός) υπήρξε σωτήρια λόγω και των ιδιοτήτων της βελγικής κοινωνίας που προαναφέραμε. Ακόμα και αυτή η άλλωτε ισχυρή Καθολική Εκκλησία εδώ και δεκαετίες υιοθετεί μια σεμνή και μετριοπαθή στάση απέναντι σε μια κοινωνία σχετικά δύσπιστη ως προς τις οργανωμένες θρησκείες. Η

σταθερότητα (π.χ., απουσία σκανδάλων, ζηλωτικών και φονταμενταλιστικών τάσεων, εθνικών ή πολιτικών εριδών) επιτεύχθηκε χάρη στην συνάντηση συμπληρωματικών παραγόντων: σοφός χαρακτήρας και ποιμαντική μέριμνα των από 25ετίας και άνω διαποικευμένων Μητροπολιτών Παντελεήμονα (Κοντογιάννη) για το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως (από το 1983) και Σίμωνα (Ichounine) για το Πατριαρχείο Μόσχας (από το 1987): αρμονική ένταξη στη βελγική κοινωνία των Ορθοδόξων ξένης καταγωγής: πνευματικότητα και θεολογικά ενδιαφέροντα των μελών των αυτόχθονων φλαμανδόφωνων και γαλλόφωνων κοινοτήτων που απομάκρυναν τον κίνδυνο αντι-οικουμενικών ή ζηλωτικών τάσεων και ανέδειξαν μάλιστα στο πρόσωπο του Φλαμανδού Αθηναγόρα Peckstadt έναν αξιόλογο βοηθό Επίσκοπο (Σινώπης) στην Εκκλησία του Βελγίου (από το 2003).

Τα δύο αυτά χαρακτηριστικά, διακρικότητα και σοβαρότητα, ίσως εξηγούν την αποτελεσματικότητα των πολλαπλών δραστηριοτήτων. Από τη δεκαετία του 70 και εντεύθεν, οι ενορίες πολλαπλασιάστηκαν, και ουσιαστικά διπλασιάστηκαν τα τελευταία 30 χρόνια επί αρχιερατείας Παντελεήμονα Κοντογιάννη, φτάνοντας τις 50 ενορίες. Περίπου οι μισές υπάγονται στο Οικουμενικό Πατριαρχείο (στην πλειοψηφία ελληνόφωνες, αλλά επίσης γαλλόφωνες, φλαμανδόφωνες και ουκρανόφωνες) και οι άλλες μισές υπάγονται στα Πατριαρχεία [Ρωσίας](#) (πλειοψηφία), Σερβίας, Ρουμανίας, και Βουλγαρίας. Δύο μικρές μοναστικές κοινότητες, μία ανδρώα και μία γυναικεία, ιδρύθηκαν αντίστοιχα το 1976 και το 1999 και υπάγονται στο Πατριαρχείο Μόσχας. Ένα Θεολογικό Σεμινάριο επιτρέπει μια εισαγωγή στην Ορθοδοξία σε όσους ενδιαφέρονται και ιδιαίτερα σε όσους επιθυμούν να προετοιμαστούν για να διδάξουν το ορθόδοξο μάθημα στα βελγικά σχολεία. Ιδιαίτερη ποιμαντική μέριμνα ασκείται προς τους νοσηλευομένους και τους φυλακισμένους, και δύο ορθόδοξα παρεκκλήσια είναι ανοικτά για τους ταξιδιώτες στο διεθνές αεροδρόμιο των Βρυξελλών. Τέλος, κατά καιρούς διοργανώνονται διεθνείς ή εθνικές συναντήσεις και συνέδρια ορθοδόξου νεολαίας.

Λόγω του διεθνούς ρόλου της πόλης των Βρυξελλών, εκεί έχουν επίσης ιδρυθεί και λειτουργούν τα γραφεία αντιπροσωπείας παρά τη Ευρωπαϊκή Ένωση διαφόρων Ορθόδοξων Εκκλησιών ήτοι του Οικουμενικού Πατριαρχείου (1995), της Εκκλησίας της Ελλάδος (1998), Ρωσίας (2002), Ρουμανίας (2002) και Κύπρου (2009). Τα γραφεία αυτά λειτουργούν περισσότερο ως λόμπυ, με την καλή έννοια του όρου, των

εκκλησιαστικών θεμάτων, αλλά ενίοτε διοργανώνουν δραστηριότητες και εκδηλώσεις που προβάλλουν την Ορθόδοξη παράδοση και πνευματικότητα ή τον εθνικό πολιτισμό.

Προκλήσεις στο εγγύς μέλλον. Μεταξύ άλλων τρεις φαίνονται να είναι οι βασικές προκλήσεις για την Ορθοδοξία στο Βέλγιο στα επόμενα χρόνια. Η πρώτη είναι γενικότερη για την Ορθόδοξη διασπορά και αφορά στην ανάγκη για συντονισμένη αντιμετώπιση των ποιμαντικών και θεολογικών αναγκών πέρα από την ειρηνική συνύπαρξη ανεξάρτητων ορθόδοξων δικαιοδοσιών. Η πρόσφατη σύσταση (2010) μιας ορθόδοξης συνέλευσης των επισκόπων όλων των δικαιοδοσιών που υπηρετούν στις χώρες της Benelux (Βέλγιο, Κάτω Χώρες και Λουξεμβούργο) είναι ένα ελπιδοφόρο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση. Η δεύτερη πρόκληση, συναφής με την πρώτη, αφορά στην ανάγκη για μια βαθύτερη κοινωνικά και πολιτισμικά ενσωμάτωση των Ορθοδόξων στη βελγική κοινωνία, κάτι που περνάει επίσης μέσω της καλλέργειας ευκαιριών για θεολογικούς, πνευματικούς και κοινωνικούς διαλόγους με άλλα τμήματα της τοπικής κοινωνίας. Οι Βέλγοι Καθολικοί της γενιάς της Β' Συνόδου του Βατικανού έχουν χαραχθεί από φωτισμένες πνευματικές μορφές όπως ο Ρώσος Αρχιεπίσκοπος Βρυξελλών και Βελγίου Βασίλειος Krivochéine (1900-1985) και ο Μητροπολίτης Σηλυβρίας Αιμιλιανός Τιμιάδης (1916-2008). Η τρίτη πρόκληση, συναφής με τις δύο άλλες, αφορά στην ανάγκη βαθύτερης προσέγγισης των νεώτερων γενιών (δεύτερης και τρίτης γενιάς μεταναστών) και ανάπτυξης μιας ορθόδοξης θρησκευτικής συνείδησης που δεν είναι απλώς στήριγμα της προγονικής εθνικής ταυτότητας. Σε αντίθετη περίπτωση ελλοχεύει ο κίνδυνος οι γενιές αυτές να αφομοιωθούν εντελώς τόσο στο πολιτιστικό όσο και στο θρησκευτικό επίπεδο.

Βιβλιογραφία:

Baubérot, J. (dir.), *Religions et laïcité dans l'Europe de douze*, Paris, Syros, 1994·
Μαρκεζίνη, Β., Η ορθόδοξη Εκκλησία στο Βέλγιο, *Σύναξη*, 44, 1992, 37-46·
Massignon, B., Les représentations orthodoxes auprès de l'Union européenne: Entre concurrence inter-orthodoxe et dynamiques d'européanisation, *Balkanologie: Revue d'études interdisciplinaires*, 9(1-2), 2005 (version électronique: <http://balkanologie.revues.org/>)·
Model, S., «The Orthodox Church in Belgium and Luxemburg», in C. Chaillot (ed.), *A short history of the Orthodox Church in Western Europe in the 20th century*, Paris, Inter-Orthodox Dialog, 2006, pp. 112-121·
Ormières, J.-L., *L'Europe désenchantée: La fin de l'Europe chrétienne?*, Paris,

Fayard, 2005 (ch. 1: «Une nation ‘pilarisée’: Catholiques et libéraux en Belgique», pp. 17-40)· Voyé, L., & Dobbelaere, K., «De la religion: Ambivalences et distancements», dans B. Bawin-Legros et al. (dir.), *Belge toujours: Fidélité, stabilité, tolérance. Les valeurs des Belges en l’an 2000*, Bruxelles, De Boeck Université, 2001, pp. 143-175· <http://www.eglise-orthodoxe.be/> (επίσημος ιστοτόπος της Μητροπόλεως Βελγίου του Οικουμενικού Πατριαρχείου)

Βασίλειος Σαρόγλου, καθηγητής Πανεπιστημίου Λουβαίν (Louvain-la-Neuve)